

Sprehodi po knjižnem trgu

Gašper Stražišar

Sebastijan Pregelj: Beli konjiček.

Novo mesto: Goga, 2023.

Osmi roman Sebastijana Preglja se sprva zdi kot še eden od mnogih romanov o vojni. O temi, ki za avtorje in avtorice ostaja neizčrpen vir navdiha. Vendar pa *Beli konjiček* prestopa meje klasičnega zgodovinskega romana, ki daje prav eni ali drugi strani, saj v epsko pripoved zajema pred-, med- in povojni čas.

V romanu spremljamo dve zgodbi, prepletata se dva dogajalna časa, sedanost in preteklost. Okvirno pripoved predstavlja prvoosebni pripovedovalec, pravnuk babice Marije, ki slednjo, preden se izteče njen čas, obiskuje vsako nedeljo in posluša njeno življenjsko zgodbo. Prek pravnuka v življenje ženske, ki je videla in preživela marsikaj, vstopa tudi bralec. "Moja prababica Marija je večkrat rekla, da so ljudje po vsaki vojni slabši. Ona je vedela. Preživela je dve svetovni in osamosvojitveno vojno, preživela je cesarja, kralja, regenta in maršala. Ko so v Sarajevu odjeknili strelji in se je razplamtela prva svetovna vojna, je bila deklica, stara enajst let. Mir je dočakala kot dekle [...]. Ko je izbruhnila druga svetovna vojna, je bila ženska pri osemindesetih, z možem in tremi otroki. [...] V času osamosvojitvene vojne jih je imela osemnosemdeset. Imela je sina, hčer, tri vnuke, vnukinjo in dva pravnuka."

Prav okvir zgodbe je tisti, ki bralca na neki način odmakne od osrednje zgodbe zgodovine. Ker gre za roman z že večkrat obdelano vsebino, bi

morda pričakovali kakšen nov pristop, toda Pregelj vztraja pri ustaljeni tehniki in formi, okvirno zgodbo pa zreducira na minimum in jo uporabi le takrat, ko bralec potrebuje odmik od zgodovinskega dogajanja oziroma prababičinega pripovedovanja, s tem pa mu tudi ponudi možnost, da na opisane dogodke pogleda z distance in o njihovi resničnosti presodi sam. Tisto, kar Preglju s to formo odlično uspe, je, da tako na nevsiljiv način vplete osrednjo pripoved – pripoved o življenju ženske, ki je morala prestatiti dve svetovni in osamosvojitveno vojno. V drugem poglavju namreč prababica začne pripovedovati kar sama od sebe: “‘Veš,’ me je pogledala prababica, ‘vojne je bilo enkrat konec.’ Prikimal sem, čeprav nisem vedel, katero vojno ima v mislih. ‘Še malo pred tem se je zdelo, da se nikoli ne bo končala,’ je nadaljevala [...].” Bralec nenadoma postane poslušalec. Prav zaradi slednjega se zdi, da Pregljeva pripovedna tehnika nenadoma dobi malce pravljichen ton. Prav po tem pa se Pregljev roman razlikuje od vseh tistih, ki govorijo o drugi svetovni vojni kot o času, ki se dogaja pravkar (*Druga preteklost, To noč sem jo videl, In ljubezen tudi ...*). Prababica namreč o preteklosti pripoveduje s površnostjo spomina. Dogodke povzema in bralcu se včasih zazdi, da morda ne ve več prav dobro, kaj se dogaja in kdo kam sodi (okvirna pripoved, ki služi kot nekakšno vezivo, bralca sicer vedno znova usmeri na pravo pot), poleg tega pa odmaknjenost časa in obledelost spomina odvzameta nekaj živosti opisom grozljivih dejanj in dogodkov ter bralcu omogočita, da zadiha. Pregelj torej skozi prababičino pripoved govori o že ničkolikokrat obravnavanih temah, o okupirani Ljubljani, prepovedi radia, partizanih, nacionalizaciji, ker pa o tem spregovarja s prababičinimi okrušenimi spomini in s tolikšno mero distance, ne obsoja nikogar. Pokaže tudi, da je prababičina zgodba na neki način zgodba slehernika, saj opisuje težke življenjske preizkušnje in osvetljuje odnose med ljudmi ter njihov vsakdan v turbulentnem 20. stoletju, pripoveduje o ljudeh, ki so v času vojne predvsem skušali preživeti. Prababica nam daje vedeti, da stvari še zdaleč niso bile tako črno-bele, kot si predstavljamo danes: “Danes govorijo, kot bi bilo od samega začetka vse črno-belo in bi se od prvega dne vedelo, da so eni na pravi strani, drugi pa ne. Veš, večinoma smo se bali obojih.” Roman torej ne obsoja nikogar in nikomur ne daje prav. Predstavi zgolj slehernika v času dveh svetovnih vojn in to, kako je prisiljen tavati med dobrim in slabim, če želi preživeti.

Pregelj torej spretno preseže ideologizacijo in pred bralca postavi dejstvo, da je vojna enako huda za vse. Opiše denimo povojni čas, v katerem nihče ne slavi in v katerem se vsakdo spopada s samim seboj in s posledicami vojne, ki vplivajo tako na posameznika kot na celotno družbo.

Pri tem je avtor kritičen do prav vseh, do partizanov, kolaborantov, komunistov, do povojnih socialistov ... In kako to doseže? V ospredje postavi žensko. Žensko, ki skozi viхро 20. stoletja večkrat ostane sama oziroma sama z otroki, žensko, ki je primorana ne glede na okoliščine ostati močna in preživeti. Včasih bo zaradi tega storila kaj, kar bi se nam danes zdelo sporno, a jo je takrat rešilo. Drugič bo storila tisto, česar si nihče ne bi upal, da bo nekomu pomagala. Gre za žensko, ki v vojni nima časa za politično korektnost, kaj šele za politično-ideološke boje, v danem trenutku pa mora biti zvesta sebi in svoji etični presoji. Tudi tu se Pregelj izvrstno izogne spraševanju, "kaj bi bilo, če bi bilo". Pred bralca namreč postavi gola dejstva. In prav distanca ter obledelost spomina mu omogočita, da roman vzpostavi in poveže s posplošenimi opisi preteklosti, "pravljичnost" pa romanu doda pridih epskosti nekega časa in nekega življenja, medtem ko razrešitev konkretnih dilem prepušča bralcu. Že pravnuk v okvirni zgodbi sproti večkrat preizprašuje babičine trditve in tako bralcu omogoči tudi premislek o resničnosti nekaterih dogodkov.

Vsebinsko roman sicer ne ponudi nič novega, vendar obravnavano temo, vsaj v slovenskem literarnem prostoru, predstavi na drugačen način. Sebastijan Pregelj namreč izvrstno ustvari časovno distanco in bralcu pravzaprav ponudi odgovor na mnoga vprašanja s preprosto trditvijo, da spomin sčasoma zbledi ter da gre za preteklost prednikov. Poleg tega nas z virtuozno izpiljenim slogom, mnogimi metaforami in vloženiimi zgodbami potegne v svet svojih likov. Kljub epskosti in dolžini romana prav nič ne dolgovezi, in ko se bralcu ravno zazdi, da ima vojne dovolj, pripoved prekine z okvirno zgodbo. In ko nas dovolj sprosti, nas spet povleče v zgodovino. Če se torej vprašamo, zakaj napisati tak roman danes, ko je od vojne minilo že skoraj sto let, nam odgovor ponudi prvoosebni pripovedovalec oziroma pravnuk: "Kaj ostane za ljudmi, potem ko odidejo? Ročna ura, obleke, srajce, kravate, čevlji in copati, nogavice in spodnje perilo. Ostanеjo knjige, ki tem, ki jih dobijo, ne pomenijo dosti, tako kot jim ne pomenijo dosti vinilne plošče in kasete, prenosni televizor, radio s kasetofonom in trije debeli albumi značk. Nekaj teh stvari, ki jih je človek zbral skozi življenje, konča pri sorodnikih, prijateljih in znancih, oblačila, ki so kot nova, na Rdečem križu, tisto, česar nihče noče, pa v zabojniku za smeti. Ljudje odidejo in so še vedno tu. Nanje nas spominjajo malenkosti. Pomislil sem, kaj bo ostalo za prababico, in se ob misli zdrznil." Ostal je *Beli konjiček*.